

*ALCHEMICAL INTERFERENCES IN ION CREANGĂ'S PROSE. POVESTEA
LUI HARAP-ALB*

Ștefan-Mihai SEBESI-SÜTÖ
PhD Student, "Petru Maior" University of Tîrgu Mureș

Abstract: Even though alchemy is considered to be one of the forgotten sciences, it still continues to fascinate the human mind. Among others, Andrei Oișteanu and Vasile Lovinescu discovered an impressive amount of alchemical symbols transposed in Ion Creangă's work, "Povestea lui Harap-Alb". Unwittingly, we become the witnesses of a sacred history, a history of the word, which demands to be revealed. Nonetheless, just like the case of Ariadne's thread, the path to Verde-Împărat sustain the idea of an existing symbolic frame marked by complementary alchemical episodes and scenarios. Consequently, Harap-Alb's initiatory destiny corresponds to the complex process of accomplishment of Magnum Opus through the stages of nigredo, albedo and rubedo.

Keywords: alchemy, Ion Creangă, symbol, initiatory destiny, Magnum Opus

A considera alchimia una dintre disciplinele uitate, nemaivând nici un fel de putere revelatorie a interiorității mesajului literar ni se pare tot la fel de adevărată ca probabilitatea reprezentării mitului ca un simplu produs imaginar, în ansamblul ei, definindu-se asemenea unui fir al Ariadnei a cărui desăvârșire nu ni se va dezvălui decât în măsura în care deținem capacitatea intuirii semnelor ascunse în profunzimea orizontului textual, semne care dezvăluie însăși funcționalitatea procesului. Astfel, alchimia nu se rezumă la simpla operație de transmutare și transformare a elementelor în aur, idee profund întipărită în gândirea umană, ci operează la nivelul unei tri-dimensionalități: fizic, meta-fizic și spiritual, producând schimbări majore. Alchimia încă fascinează gândirea omului prin simplul fapt că „tot ceea ce ține de alchimie mereu ridică întrebări.”¹

Amprenta acestui „fir al Ariadnei” l-a determinat, printre alții, pe Vasile Lovinescu să cerceteze în amănunt punctul de înrâurire a tradiției atlante și hiperboreene cu cea românească, descoperind astfel o varietate de întrepătrunderi simbolice de o deosebită însemnătate pentru

¹ Pierre Laszlo, *Ce este alchimia?*, Ed. Corint, București, 2004, p. 5.

literatura noastră, demonstrând încă o dată acea forță de deschidere spre interpretare a textelor literare, fie în versuri sau proză, așa cum o demonstrase Umberto Eco. Fără a ne situa în cunoștință de cauză, o istorie nespusă a luat naștere devenindu-i involuntar martori, o istorie a cuvântului, dar care cere, în același timp, a fi descoperită și tălmăcită. Opera are așadar puterea de a ne situa față în față cu o istorie sacră tot astfel cum Creanga de Aur devine călăuză pe drumul „deșteptării” (în limbaj inițiativ deșteptarea condiționează eliberarea de sub jugul profanului). În fața noastră textul moare, se sacrifică, condiționând totodată re-învierea. O re-înviere, o destăinuire, o desfătare a sensului, bineînțeles. Cu Creanga de Aur în mână înaintăm spre revitalizarea cuvântului tot astfel cum fata împăratului Roș îl readuce la viață pe Harap-Alb, iar „Făt-Frumos își ascunde părul de aur și se acoperă cu haine mizere, anume prețioasă materie care are aspectul cel mai fără valoare, aurul filozofal în negrul saturnian.”² Aparent irealizabilă, legătura dintre simbolistica alchimică și literatura română devine din ce în ce mai vizibilă pe măsură ce înaintăm spre străfundurile textului. Fie că e vorba de un basm, poezie sau proză, rețeaua e admirabilă. Uluitor, literatura română a devenit canalul de încredințare unei memorii colective a tezaurului ezoteric, garanție suficientă că această zestre „nu va dispărea, ci va rămâne ca un fel de mărturie a trecutului, pentru acei care, în alte timpuri, vor fi capabili să o înțeleagă.”³

Vasile Lovinescu este unul dintre puținii filosofi care au remarcat existența unei intruziuni a științelor ezoterice în ansamblul literar, inclusiv al alchimiei prin intermediul miturilor universale. Ca discipol al filosofului francez René Guénon, Vasile Lovinescu preia ideea menționată anterior, determinându-l să studieze în profunzime operele lui Creangă, în special basmele, ca sursă de înmagazinare a bagajului alchimic derivat din cel mitologic de care a fost interesat în primul rând. Prin intermediul miturilor, au supraviețuit multe dintre aceste simboluri care ne interesează. Există așadar o legătură specială între mit și alchimie întrucât „atunci când ajungi în străfundul lucrurilor, constăți că ceea ce s-a conservat sub o formă mai mult sau mai puțin învăluită, e o sumă considerabilă de date de ordine ezoterică, adică tot ce poate fi mai puțin popular prin esență.”⁴

Simbolul, în obscuritatea sa, nu ascunde, ci dezvăluie realizarea *Micilor* și *Marilor Mistere*. Deși vizibil în ochiul cititorului, dar ascuns rațiunii fără a-l privi dincolo de materia brută care-l formează, simbolul instituie o funcție vitală, potențarea semantică în dublă direcție:

² Vasile Lovinescu, *Dacia hiperboreană*, Editura Rosmarin, București, 1996, p. 86.

³ René Guénon, *Symboles fondamentaux de la Science Sacrée*, Gallimard, Paris, 1961, pp. 50-51.

⁴ Vasile Lovinescu, *Creangă și Creanga de Aur*, Editura Cartea Românească, București, 1989, p. 12.

sciziunea față de sensul literal și transmutația spre înstituirea unui nou regim comprehensiv. Folosindu-ne de terminologia ezoterică simbolul se apropie de ceea ce în alchimie poartă numele de *Solve et coagula* ca principiu de bază al hermetismului. E și cazul celui mai cunoscut basm aparținând lui Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*. Privit în ansamblul său structural, formal, spațial și temporal, basmul lui Creangă denotă un univers primordial, desacralizat învăluit în haos: „Și apoi, pe vremile acelea, mai toate țărilor erau bântuite de războaie grozave, drumurile pe ape și pe uscat erau puțin cunoscute și foarte încurcate și de aceea nu se putea călători așa de ușor și fără primejdii ca în ziua de astăzi. Și cine apuca a se duce pe atunci într-o parte a lumii adeseori dus rămânea până la moarte.” Forțelor titanice care au profanat sacralitatea spațiului și timpului primordial inevitabil li se va opune un agent coagulant care în povestea humuleșteanului devine fiul de crai. El aduce prin virtuțile dobândite forța vie care însuflețește și restabilește ordinea cosmică. El este totodată reprezentarea șarpelui *Uroboros* care-și mușcă propria coadă, semn al continuității ciclice tradiționale, întrucât pentru a cuceri stările superioare ale firii este necesară o coborâre în infern. Decăderea și regresul urmate de înălțare și iluminare nu au cum să producă un produs finit pentru eternitate, ci mai degrabă surprind înlănțuirea unui ciclu care odată încheiat predispoze începutul altuia. Moștenitorul Cetății Soarelui, mezinul craiului, își dezvăluie identitatea odată cu coborârea în fântână, corespunzătoare în plan simbolic cu prima moarte care are rolul de a-l transfigura în cel ce se va lepăda de toate limitările individuale. Numele primit de la Spân schematizează întreaga devenire ulterioară a neofitului în noul Împărat Verde, „una din denumirile Regelui Lumii în tradiția românească.”⁵ Cum Harap-Alb poartă în sine caracterul dualității, androginul, este singurul îndreptățit să aducă o finalitate ciclului, așezând întreaga lume sub incidența regimului solar, restabilind totodată unitatea în procesul manifestării universale. Iată ce spune Vasile Lovinescu: „Formula *solve* și *coagula* e privită ca fiind tot secretul lui *Magnum Opus*, în măsura în care acesta reproduce procesul manifestării universale, cu aceste două faze inverse.”⁶ Dobândind întregul set de calități, atribute și virtuți (să nu uităm influența exercitată de Sfânta Duminică asupra lui asemeni unui maestru spiritual), crăișorul devine alchimistul care prin propria sa devenire va revela în același timp desăvârșirea *Marii Opere*, având un efect universal: „Lumea de pe lume s-a strâns de privea, *Soarele* și *luna* din cer le râdea.”

⁵ Vasile Lovinescu, *Dacia hiperboreană*, ed. cit., p. 94.

⁶ Vasile Lovinescu, *Al patrulea hațialic*, Editura Cartea Românească, București, 1981, p. 32.

Nu de puține ori basmul a devenit centrul gândirii critice, prin urmare studiat în complexitatea sa datorită reverberațiilor pe care le produce. Ca specie literară, basmul creionează ceea ce în fața cititorului devine o punte de legătură între actualitatea realității profan-contemporană și sacralitatea primordialității timpului și a spațiului prin abundența miturilor. De ce a miturilor? Mircea Eliade ne clarifică: „Întrucât mă privește, definiția care mi se pare cea mai puțin imperfectă, dat fiindcă este cea mai largă este următoarea: mitul povestește o istorie sacră, relatează un eveniment care a avut loc în timpul primordial, în timpul fabulos al începuturilor.”⁷ Prin intermediul mitului călătorim de-a lungul și de-a latul întinsului original. Ne încredințăm așadar necunoscutului care se dezvăluie prin rețeaua simbolico-semantică a datelor existențiale. Basmul, fie cult sau de sorginte populară, îndeplinește „funcția unei memorii colective”⁸ care păstrează și conservă reziduurile unor vechi tradiții însumând „o valoare simbolică reală, trecându-se uneori la un trecut atât de depărtat că ar fi imposibil de determinat.”⁹

Întreg basmul este un pelerinaj spre Unitate, afirmă Vasile Lovinescu, și cum era de așteptat, datorită pericolelor care împânzeau drumurile de la împărăție la crăie, în mod necesar trebuie să își facă apariția cel care va readuce starea de echilibru în Unitate. Înarmat cu toate cele necesare, calul și armele, crăișorul pornește la drum după ce frații lui au eșuat în încercarea de a trece de *Păzitorul Pragului*, cum îl numește Vasile Lovinescu, tatăl deghizat în urs. Deghizarea în urs pentru a-i pune la încercare pe cei trei fii ai săi primește atributele *minierii*, în alchimie reprezentând „forța de retenție în care toate metalele se învălmășesc într-un minereu neprelucrat.”¹⁰ Simbolic vorbind, metalele învălmășite în minereul neprelucrat detaliază în fapt tot ceea ce trebuie să dobândească cel care aderă spre cucerirea acelor stări superioare ale ființării, toate atributele, virtuțile și calitățile pe care trebuie să le aibă viitorul împărat. Victoria asupra ursului, „simbol nordic al clasei războinicilor,”¹¹ prevestește devenirea finală a eroului care prin curaj și dârzenie va depăși acele condiții limitative care-l înrobeau și va lua în stăpânire principiile spirituale captive.

Ca urmare a milosteniei arătată de mezin pentru Sfânta Duminică, traseul inițiativ începe prin regresul pe care fiul de crai trebuie să-l îndeplinească pentru a „fi iubit în lumea intermediară psihică, slăvit în lumea transcendentă a planului cauzal și puternic în aspectul fizic

⁷ Mircea Eliade, *Aspecte ale mitului*, Editura Univers, București, 1989, p. 5.

⁸ René Guénon, *op. cit.*, p. 50.

⁹ *Ibidem.*

¹⁰ Vasile Lovinescu, *Creangă și Creanga de Aur*, ed. cit., p. 284.

¹¹ *Ibidem.*

al lumii”¹² cu scopul de a se situa în vârful piramidei inițiatice. Acest regres spre uterul primordial va fi simbolizat în basm prin indicațiile pe care *Dea Syra*, Sfânta, i le oferă: „du-te la tată-tău și cere să-ți dea calul, armele și hainele cu care a fost el mire, și atunci ai să te poți duce unde n-au putut merge frații tăi.”

După trei zile petrecute la curtea crăiei mezinul pleacă înarmat cu tot ce-i ceruse Sfânta Duminică, reușind totodată să iasă victorios din cursa întinsă de tatăl său, moștenind și pielea ursului, pentru ca nu după mult timp să i se arate Spânul succesiv, cu același motiv, de trei ori. Spânul va reprezenta în basmul nostru forța complementară Sfintei Dumineci în lipsa căruia eroul nu ar fi putut ajunge la desăvârșire. E cel care deține responsabilitatea devenirii fiului de crai, într-o oarecare măsură fiind o ipostază a lui Harap, „*Principium Individuationis*, Egoismul radical prezent în fiul de crai ca în toți oamenii, și care trebuie să fie ros pentru ca posibilitățile universale ale eroului să fie descătușate producându-i îndumnezeirea.”¹³ Spânul capătă deci un atribut pozitiv. Ca o consecință, el ascunde în sine funcția purificatorie a mezinului, el este agentul sau elementul responsabil pentru devenirea eroului. Fără a ne da seama îl vedem pe Spân cum încetul cu încetul conturează, intensifică și pregătește inițierea protagonistului. În calitatea sa de maestru, complementar Sfintei, Spânul are puterea de a-i atribui un nou nume fiului de crai, ales semnificativ Harap-Alb, moment deosebit de sacru întrucât corespunde sucombării vechii identități și conferirea uneia noi pe care o va deține până în momentul în care va muri pentru a ultima oară și va re-naște ca noul Verde-Împărat. Pozitivismul Spânului devine astfel din ce în ce mai evident deoarece el e singurul care cunoaște tainele obscurizante ale lumii-labirint, el deține firul Ariadnei și deține cheia eliberării din captivitatea pădurii fără de scăpare.

„În realitatea lui profundă, Harap-Alb este numele Androginului primordial, în care partea pozitivă și partea negativă, esențială și substanțială, masculină și feminină, învălmășite la ceilalți oameni, sunt separate, purificate și rectificate în sensul alchimic, prin lupta celor două naturi, egalizate, desemnate în basmul nostru prin *negru* și *alb*. După separație și purificare se împerechează din nou, de data asta transmutate, într-o formă sferică perfectă, aceea a androginului platonician, a lui Adam când conținea încă o Eva în el.”¹⁴ Devenind Harap-Alb și urmărind succesiunea evenimentelor, nici nu e de mirare alternanța coloristică întrebuințată de Creangă. Ca o consecință a nominalizării sale, Harap-Alb revelează un întreg ciclu. El este Alfa

¹² *Ibidem*, p. 290.

¹³ *Ibidem*, p. 300.

¹⁴ *Ibidem*, p. 310.

și Omega, Începutul și Sfârșitul, Șarpele Uroboros care-și mușcă propria coadă (să nu uităm de această simbolistică a șarpelui care traduce întreg procesul de regenerare a unui nou ciclu odată cu sfârșitul celui precedent), Negrul și Albul, *Eonul*.

Similar „deșteptării” calului, odată ajunși la curtea împăratului, Spânul îi oferă lui Harap-Alb indicații precise, separându-l de comunitatea împărăției pentru că în alchimie totul se învăluie în obscuritate. Prin redobândirea Grădinii Ursului și câștigarea salatei, prețioasă substanță verde, Harap-Alb dobândește și aspectul vegetal al lui *Magnum Opus* ca primă condiție a desăvârșirii finale, impunându-se drept condiție primordială pentru redevenirea lui Verde-Împărat drept stăpân al Grădinii Ursului.

Cea de-a doua expediție la care este supus fiul de crai derivă din prima, cea a obținerii elementului vegetal indispensabil realizării Marii Opere, întrucât nu numai că Ion Creangă ne arată adevărata locație a împărăției, dar o și instituie cu funcția de *axis mundi*. Împărăția Verde se învecinează așadar cu Pădurea Cerbului, la fel ca și cu Grădina Ursului, spațiul fiind și de această dată uzurpat de un animal mitic fabulos. Remarcăm însă că oricât de puternic ar fi ursul, ceea ce ne interesează rămâne piatra pe care o poartă între coarnele sale. Dacă prin sălăți era întruchipat aspectul vegetal al lui *Magnum Opus*, prin obținerea pietrei, Harap-Alb dobândește și aspectul ei mineral, Piatra filosofală.

Întoarcerea la împărăție este marcată de simbolismul „reanimării alchimice a germenilor căzuți în părțile neînsuflețite ale Universului; redeșteptarea și răscumpărarea sufletelor moarte din iad”¹⁵ fiindcă toți se miră și se înghesuie să surprindă măcar o fărâmă din forța reintegratoare a dinamismului divin. Purtând capul cerbului, Harap-Alb devine purtător al soarelui, asemeni lui Atlas care poartă pe umeri bolta cerească. Se poate observa și începutul traseului ascendent al eroului, finalizându-se odată cu ultima moarte și re-naștere simbolică. Totodată, datorită efortului victorios de dobândire a substanței vitale și a Pietrei filosofale, Harap-Alb reușește să producă și însumarea *Triregnumului*: vegetal (sălățile), animal (pielea cerbului) și mineral (nestematele).

Ultima probă din partea Spânului surprinde în același timp o secvență pur alchimică, cea a elementelor învălmășite în cuptorul alchimic. Pe drumul spre împărăția Roșie, Harap-Alb antrenează sub forma adjuvanților toate figurile simbolice ale unor entități, „ființe care dau senzația că în clipa întâlnirii au ieșit din mâlul primordial, ceea ce proliferază din haosul lui

¹⁵ *Ibidem*, p. 341.

Harap-Alb, model neîntrecut de încarnare și învăluire a esotericului în genialitate literară.”¹⁶ Rând pe rând, elementele își fac apariția și se alătură viitorului inițiat sub forma lui Gerilă, Flămânzilă, Setilă, Ochilă și Păsări-Lăți-Lungilă, coagulând așadar toate substitutele celor patru elemente de bază pentru opera alchimiștilor: foc, pământ, apă și aer adăugându-i și al cincilea, eterul. Primul element care apare pe parcursul *questei* către Roș-Împărat este Gerilă, reprezentant absolut în interiorul căruia sălășluiește Focul Primordial, păstrându-și natura duală enunțată de Creangă prin „foc de ger.” Gerilă devine *Focul filosofal*, stăpân al cheilor, dând consistență celorlalte elemente. Ca regent al elementului pământ apare în urma lui Gerilă cea de-a doua entitate blestemată de această dată cu o foame fără de sfârșit, Flămânzilă. Complementarul lui va fi bineînțeles Setilă, reprezentantul absolut al elementului acvatic, apa, urmat de Ochilă și abia apoi de Păsări-Lăți-Lungilă, reprezentantul absolut al elementului aer (toate poartă în esența lor tinderea spre absolutizare). În ceea ce-l privește pe ultimul personaj adjuvant, Ion Creangă, prin vorbele lui Harap-Alb „a înșirat o adevărată litanie a Omului Universal, o evocare treptată și incandescentă a lui, sub aspectul său de „măsurător” și, prin aceasta, de mistuitor al Cosmosului; stăpân și digerator prin asimilarea organică a Păsărilor, deci a ceea ce ele simbolizează în primul rând, Intelecțiunile, în calitate de Păsărilă; configurând între cer și pământ crucea cu trei dimensiuni, ca Scară a Cerului, ca Lungilă și ca Lățilă, identic deci cu Vortexul Sferic Universal.”¹⁷ Celor patru elemente prozatorul humileștean le mai adaugă unul prin Ochilă, reprezentantul Eterului. Antrenând cele cinci elemente, practic, Harap-Alb devine stăpânul întregului Univers, fără a-și arăta adevărata menire decât prin următoarea și ultima moartea din finalul basmului. Pe drumul lor înspre împărăție, cei șase tovarăși par vestitorii Apocalipsei: „Și pe unde mergeau, pârjol făceau: Gerilă potopea pădurile prin ardere, Flămânzilă mânca lut și pământ amestecat cu humă, și tot striga că moare de foame; Setilă sorbea apa de prin bălți și iazuri, de se zbăteau peștii pe uscat și țipa șarpele în gura broaștei de secetă mare ce era pe-acolo; Ochilă vedea toate...” Ajungând într-o vreme târzie la curtea Împăratului Roșu și cerând fata, cei șase tovarăși fuseseră poftiți într-o casă care va deveni locul prielnic operației alchimice a transmutației, *Athanorul*. Rolul casei este dezvăluit în momentul în care împăratul îi poruncește unui credincios slujitor de-al său să pregătească, pentru a dormi pentru veșnicie, *casa cea de aramă înfocată*. Vasul hermetic în care se transformă casa, pentru a facilita transmutarea elementelor, trebuie să primenească

¹⁶ *Ibidem*, pp. 363-364.

¹⁷ *Ibidem*, p. 372.

descătușarea elementelor, nu prin calcinare, ci la foc lent, aparent imposibil datorită celor douăzeci și patru de stânjani de lemne. Intervenția lui Gerilă, odată ce toți „asociații” au pătruns în casă, este definitivă în acest sens, dar pe care o vom dezvălui mai târziu. Trebuie subliniat faptul că arama, în alchimie, reprezenta cel de-al treilea metal nobil, precedând aurul și argintul. În casa de aramă zămislește așadar ansamblul de elemente care sunt susceptibile transmutației după ce au fost așezate în *Athanorul* închis ermetic, la o temperatură medie, prielnic vieții și care oferă posibilitatea dilatării proprietăților Materiei Prime (compostul filosofal al elementelor primordiale). Această putere expansivă, dacă nu este ținută captivă în interiorul cuptorului alchimic devine o forță corozivă și de coeziune a materiei descătușate datorită Focului Filosofal. „De aceea, cheia supremă a Artei Regale este găsirea termenului mediu al focului de Athanor și acesta este Gerilă.”¹⁸ În intimitatea casei de aramă, Ion Creangă transpune această dilatare a elementelor printr-un artificiu compozițional, luând forma unei încăierări, aceasta fiind „prima parte a operației, *Solve*. În momentul critic, când expansiunea e primejduită să devină fărâmițare, intervine *Coagula*, încremenind procesul în faza lui medie, dându-i consistența pe care era pe cale s-o piardă, realizând un termen mijlociu între extreme, instrument al victoriei.”¹⁹ Purtând în esența sa un simbolism matricial, *Athanorul* devine locul unde toate elementele regresează spre acea stare primordial-expansivă, iar în momentul de maximă dilatație intervine din nou Gerilă, *Elias Artista*, pentru a-i încremenii prin vâlul de brumă în etapa lor de maximă manifestare cu scopul realizării transmutațiilor. În fond și la urma urmei, regresând spre matricea originală elementele renasc în interiorul cuptorului, iar Harap-Alb devenit un *abstracteur de Quintesence* preia întreg ansamblul de calități, atribute și virtuți pe care și le transferă în sfera propriei sale interiorități, el fiind cel ce le va conține și regenta pe toate.

Dacă prima probă a fost cea a Focului, cea mai semnificativă din punct de vedere simbolic întrucât, după cum am văzut, Gerilă a așătat întregul set de elemente, apoi îi coagulează prin „trântirea unei brume pe pereți de trei palme de groasă”, pregătindu-i pentru următoarele probe care urmează. În ordinea apariției lor în drumul lui Harap-Alb spre împărăție, următoarele entități care-și vor manifesta forța sunt Flămânzila, simbol al Pământului, respectiv Setilă, reprezentantul absolut al Apei. Ideea originii lor primordiale este menținută prin blestemul care le macină existența, foamea și setea nepotolită și necontrolată:

¹⁸ Vasile Lovinescu, *Creangă și Creanga de Aur*, ed. cit., p. 378.

¹⁹ *Ibidem*.

„- Hai, ia dați-vă deoparte, măi păcătoșilor, că numai ați crâmpoțit mâncarea, ziseră atunci Flămânzilă și Setilă, care așteptau nu neastâmpăr, fiind ruți în coș de foame și de sete. (...) După aceea Flămânzilă a început a striga în gura mare că moare de foame și a azvârlit cu ciolane în oamenii împărătești care erau acolo de față. Iar Setilă striga și el cât ce putea că crapă de sete și azvârlea cu doage și cu funduri de poloboc în toate părțile ca un nebun.” Intercalat între probațiunile în care Harap-Alb primește ajutor din partea crăieșii furnicilor și a albinelor stă episodul prinderii și returnării fetei de împărat ce simbolizează Mercurul Filosofal, entitate foarte complexă denunțată prin apelativul „cumplită farmazoană” care dacă scăpa din interiorul Athanorului, extins la nivelul lunii sublunare, aducea moartea alchimistului, Harap-Alb.

Datorită faptului că viitorul împărat Verde, regenerat și reînnoit, reprezintă în basmul nostru punctul de chintesență a celor cinci elemente, escapada nu este posibilă, drept pentru care cu ajutorul lui Ochilă, Eterul, și a lui Păsări-Lăți-Lungilă ce actualizează sensurile maleabile ale Aerului, este cucerită și dimensiunea verticală semnalată prin zborul fetei transformată în păsărică după lună. „Putem vedea că în procesul alchimic se produce o dihotomie ai cărei termeni sunt în același antinomici și solidari: pe de o parte separarea care înmoaie forța de coeziune sălbatică a materiei, care ținea încleștate elementele în „haosul” lor original, *solve*; pe de altă parte, elementelor volatile, odată separate, nu trebuie să li se îngăduie să părăsească vasul, cum le este tendința, ci trebuie obligate să vie din nou joc, altminteri Opera riscă să se risipească, deci *coagula*. (...) Entitatea noastră, foarte complexă, simbolizează Ubicvitatea, Omniprezența, prin posibilitatea lui de a epuiza Adâncimea și Lățimea în primul rând, adică crucea orizontală, apoi Înălțimea care, împreună cu planul, formează crucea cu trei dimensiuni, adică însușii scheletul Universului. Păsărica e gata să iasă prin capacul Athanorului, Luna.”²⁰ Fuga fetei de împărat și ascunderea după Lună ne arată că ea aparține regimului selenar, complementar regimului solar sub incidența căruia se află Harap-Alb, tot așa cum este reprezentată întrecerea dintre Calul Solar al fiului de crai și Turturica lunară. Ceea ce este remarcabil la modul în care Creangă își continuă basmul este inserția smicelelor de măr aparținând copacului original din Grădina Raiului, a apei vii și moarte prin care se va produce spălarea corpului mortificat prilejuind o nouă re-naștere.

Cu elixirul vieții și Creanga de Aur în mână nu mai e decât un singur pas spre împlinirea și devenirea finală a eroului; fata de împărat împreună cu Harap-Alb se întorc în împărăția Verde, vestindu-și sosirea prin intermediul turturicii ca și cum ar prevesti nunta din final

²⁰ *Ibidem*, pp. 387-388.

asemeni pețitorilor. Acest episod pune în vedere și reîntoarcerea entităților în locul primordial de unde au venit, pentru ca odată ajunși la curtea împăratului să pecetluiască sfârșitul și începutul unui ciclu, nu înainte însă ca adevărul asupra identității Spânului și a lui Harap-Alb să fie destăinuit întregii comunități. Simbolizând împlinirea lui *Magnum Opus*, împreună cu proclamarea Desăvârșitului, noul ciclu trebuie indiscutabil să presupună moartea precedentului. Ne vedem din nou puși în fața unei morți, finală de această dată, și a unei reînvieri sub semnul Universalului, deasupra „Numelui și Formei, pierzându-și orice urmă de Individualitate, rămânând numai Personalitatea, coextensivă cu Eternitatea și capătă un nume indicibil prin identificare cu Lumina Necreată.”²¹ În concordanță cu moartea simbolică a lui Harap-Alb, de Spân se alege praful și pulberea și nici nu se putea altfel., în primul rând deoarece fragmentul final transpune încă o dată principiul activ al *Separăției și Sublimării*. Trebuie separat o dată pentru totdeauna acel *Mercurius Infernalis* pentru ca reintegrarea să fie totală, universală, sau cel puțin până în momentul în care pulberea se re-întrepează, determinând iluminarea unui alt erou, moartea și regenerarea unui alt ciclu s.a.m.d. *Sublimarea* cuprinde o operație ce trebuie privită din dublă perspectivă, prima determinată tot din moartea Spânului, a doua creionată de reînchegarea părților separate ale lui Harap-Alb de către fata Împăratului Roș. Posedând Elixirul Vieții și Piatra Filosofală, reintegrând Grădina Ursului și a Cerbului sub regimul Soarelui, a Aurului Filosofal, Harap-Alb devine Verde-Împărat, Împăratul Universal identificat cu arborele veșnic verde al întregii lumi: „Și apoi, îngenunchind amândoi dinaintea împăratului Verde, își jură credință unul altuia, primind binecuvântare de la dânsul și împărăția totodată. După aceea se începe nunta, ș-apoi, dă Doamne bine! *Lumea de pe lume s-a strâns de privea, Soarele și luna din cer le râdea.*” Devenirea este așa totală încât lumina cuprinde întreg Universul, dizolvând până la urmă orice graniță limitativă: „Ș-apoi fost-au poftiți la nuntă: Crăiasa furnicilor, Crăiasa albinelor și Crăiasa zânelor, minunea minunilor din ostrovul florilor! Și mai fost-au poftiți încă: crai, crăiese și-mpărați, oameni în seamă băgați, ș-un păcat de povestar, fără bani de buzunar. Și a ținut veselia ani întregi, și acum mai ține încă; cine se duce acolo bea și mănâncă.”

Acesta este așadar traseul alchimic pe care-l parcurge eroul sintetizat astfel: „ca toți cei născuți sub semnul Devenirii și al Impermanenței, era inițial un Haos, ca lumea la începutul ei. Toate calitățile și determinațiile lui zăceau în Indistinție. Haosul se transformă în Cosmos printr-un Fiat cosmogonic, rostit de Verb; el separă Cerul de Pământ (...) atunci posibilitățile

²¹ *Ibidem*, p. 404.

eroului nostru se polarizează (...) cu conferirea necesară a numelui antitetice de Harap-Alb, care exprimă bine această separație în Unitate.”²² Investindu-i-se posibilități coagulante, fiul de crai coagulează în jurul său întregul set al elementelor originare, reactualizând ordinea lumii prin *Arta Balanțelor* pentru a deveni Omul Universal așezat în Centrul Lumii.

BIBLIOGRAFIE

1. Bîrlea, Ovidiu, *Poveștile lui Creangă*, Editura pentru Literatură, București, 1967.
2. Creangă, Ion, *Povestea lui Harap-Alb*, Editura Agora, București, 2012.
3. Eliade, Mircea, *Aspecte ale mitului*, Editura Univers, București, 1989.
4. Guénon, René, *Symboles fondamentaux de la Science Sacrée*, Gallimard, Paris, 1961.
5. Laszlo, Pierre, *Ce este alchimia?*, Editura Corint, București, 2004.
6. Lovinescu, Vasile, *Creangă și Creanga de aur*, Editura Cartea Românească, București, 1989.
7. Lovinescu, Vasile, *Al patrulea hagialic*, Editura Cartea Românească, București, 1981.
8. Lovinescu, Vasile, *Dacia hiperboreană*, Editura Rosmarin, București, 1996.
9. Oișteanu, Andrei, *Grădina de dincolo*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1980.

²² *Ibidem*.